

ФІЛОСОФСЬКІ, ІСТОРИЧНІ, МЕТОДОЛОГІЧНІ, ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

Луцька Г.В.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У НАУКОВИХ ПРАЦЯХ ЧЛЕНІВ ПРАВНИЧОЇ КОМІСІЇ НТШ

УДК 340.15

Постановка проблеми. Започаткування правового регулювання відносин інтелектуальної власності, інтелектуальної та творчої діяльності, її результатів на міжнародно-правовому рівні було започатковане у XIX столітті, що хронологічно співпало із заснуванням Наукового товариства імені Шевченка та правничої комісії у його структурі. При цьому зростання ролі правового регулювання авторських відносин та інших відносин у сфері інтелектуальної власності втілилось у наукових розробках НТШ та його правничої комісії, що, звісно, отримало своє зовнішнє вираження у наукових працях вчених-правників – членів НТШ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варто зауважити, що наукова діяльність НТШ, правничої комісії НТШ та її членів вже виступала предметом наукових досліджень І. О. Андрухів, Я. Й. Грицака, З. І. Зайцевої, Р. В. Кучера, Л. В. Міхневич, Я. Падоха, М.Й. Петріва та інших науковців.

Проте дані дослідження в основному спрямовані або на висвітлення загальних напрямів НТШ в цілому та правничої комісії НТШ зокрема, або на висвітлення пріоритетних напрямів наукових досліджень вчених-правників – членів НТШ. Основні підходи до розробки ними проблем правового регулювання інтелек-

туальної власності розглядалися дослідниками лише частково, у розрізі вивчення загальних напрямів наукової діяльності. НТШ.

Постановка завдання. Отже, метою наукової статті є висвітлення основних наукових підходів членів правничої комісії НТШ до врегулювання права інтелектуальної власності у контексті існуючих на той час проблем правового регулювання у сфері інтелектуальної творчої діяльності та реалізації авторських прав.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перш за все, слід акцентувати увагу на тому, що системний підхід до регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності та інтелектуальної творчої діяльності на міжнародно-правовому рівні заклала Бернська конвенція по охороні літературних та художніх творів 1886 р. Даний документ визначив головні принципи міжнародної охорони права. В основу положень Конвенції було покладено забезпечення охорони авторських прав у частині опублікування та перекладу їх творів.

Більша частина європейських держав (за виключенням Росії та Австрії) приєдналася до рішень Бернської конвенції. [3, с. 28]. Законодавчий орган Австрії не підтримав рішення Бернської конвенції та прийняв власний Закон «Про авторське право» 1895 р.

Проте прийнятий закон у своєму змісті містив чимало суперечностей. Зокрема, у ньому передбачалося, що авторське право спрямоване на забезпечення охорони матеріальних і ідеальних цінностей автора. Це положення фактично мало б забезпечити належний рівень виплат авторського гонорару. З іншого боку, в законі зазначалося, що духовне життя народу вимагає пільг щодо використання духовних творів. Тобто чим дешевші твори літератури, мистецтва, чим доступніші вони для широких мас, тим сильніший культурний розвиток. Це положення було спрямоване на обмеження авторських прав. І це не єдині суперечливі положення даного законодавчого акта. Звісно, що такий стан речей та колізійний характер правового регулювання обумовив потребу у пошуку науково обґрунтованих шляхів удосконалення правового регулювання відносин інтелектуальної власності та авторського права. Однак в науці австрійського права не було спеціального

дослідження, присвяченого правомірності вирішення даної проблеми з врахуванням норм і принципів тогочасного міжнародного права.

Саме тому, враховуючи усе вищенаведене, австрійське міністерство віроісповідань і освіти звернулось до Наукового товариства імені Шевченка у Львові з питанням підготовки реферату «в справі приступлення Австрії до Бернської унії про охорону авторського права літературного та артистичного» [1, с. 146]. Це означало, що НТШ мало здійснити наукове дослідження даної проблеми, а також сформулювати свої висновки стосовно можливості приєднання.

У свою чергу, Історико-філософська секція НТШ, отримавши вищевказане звернення, направила його на розгляд «правничої комісії», яка вибрала референтом С.С. Дністряньського, доручивши йому дослідити це питання та підготувати по ньому висновок.

4 квітня 1900 р. С.С. Дністряньський по завершенні дослідження проблем правового регулювання авторського права підготував реферат та зачитав його на спільному засіданні всіх трьох секцій НТШ і «правничої комісії».

У процесі обговорення реферату С.С. Дністряньського в дискусії взяли активну участь А. Менценський, М. Шухевич, О. Охримович, М.І. Павлик, було схвалено реферат С.С. Дністряньського [2, с. 1].

Результатом системної та цілеспрямованої роботи С.С. Дністряньського над проблемами авторського права у складі правничої комісії НТШ стала наукова праця «Бернська унія і наше відношення до неї», виконана та опублікована у Львові в 1900 р. В цій роботі С.С. Дністряньський дає розгорнуту історію авторського права XIX ст., аналіз його еволюції від права видавця до права справжнього автора твору.

Слід також акцентувати увагу і на тому, що у процесі підготовки даної наукової праці С.С. Дністряньський змушений був звернутися до міжнародного бюро в Берні за поясненнями. Далі, на основі власного дослідження, аналізу положень Бернської конвенції, положень австрійського законодавства з питань авторсько-

го права та роз'яснень міжнародного бюро в Берні він принципово виступив проти приєднання Австро-Угорщини до Бернської конвенції.

В основному негативне враження на вченого справили положення Бернської конвенції про надання виключного права автору на переклад своїх творів. С.С. Дністрянський вважав, що в Австро-Угорщині не склалися ще такі суспільні відносини, щоб право перекладу можна було б зрівняти з правом опублікування [3, с. 50].

С.С. Дністрянський також обґрунтував, що приєднання до Бернської конвенції причинить шкоду національним та культурним інтересам: «не можна у багатонаціональній Австро-Угорській державі з різними мовами, культурою надати привілеї чужим авторам за рахунок своїх». Саме тому він намагався теоретично обґрунтувати положення, які б відповідали тогочасним суспільним відносинам. Застосувавши свою теорію суспільних зв'язків, С.С. Дністрянський обґрунтував власну альтернативну концепцію авторських прав, яка за змістом істотно відрізнялась від положень Бернської конвенції.

Враховуючи з обґрунтованої ним теорії суспільних зв'язків, С.С. Дністрянський розробив юридичну конструкцію регулювання авторських відносин за схемою «народ (народність) – автор твору». У цьому взаємозв'язку на народність покладено обов'язок надавати допомогу своїм авторам та створити їм належні умови життя.

В свою чергу, народ (народність) використовує твори духовної праці авторів і зацікавлена, щоб їх діяльність була доступною для широких мас [3, с. 48; 5, с. 73].

Досліджуючи наукові розробки С.С.Дністрянського з проблем авторського права, слід звернути увагу і на те, що він, акцентує увагу на створенні національних бібліотек та доступності цін на твори авторів. Вчений пропонує створити заклади, які б виступали посередниками між авторами та споживачами, забезпечували авторам постійну допомогу, видавали їх праці, підтримували авторів, що працюють для народної літератури. Це сприя-

тиме розвитку суспільності, оскільки автори матимуть відповідне утримання для свого вдосконалення, а незначні ціни на їх твори сприятимуть розвитку культури, поширенню необхідних народу творів.

С.С. Дністрянський відзначає «духовну» спрямованість праці автора (на відміну від рішень Бернської конвенції, в яких визнано автора як звичайного робітника, основа мета якого одержати найбільшу матеріальну вигоду). При цьому, духовні твори авторів С.С. Дністрянський визнавав результатом їх праці, яка потребує винагороди. Однак, на думку С.С. Дністрянського, праця не може перетворюватись на заробітництво, спрямоване на одержання максимального прибутку.

Що ж стосується перекладів творів, то С.С. Дністрянський відзначає, що «духовний» твір автора має на суспільство вплив в оригіналі, переклад, копія, переробка не мають тої безпосередньої творчої сили. Тому весь дохід з оригіналу належить автору. Проте переклад є уже твором, до якого, крім автора, доклали свої сили інші. Тому не можна визнавати за автором такі самі права, як до оригіналу. Для народу працюють не лише автори, а й перекладачі чужих творів. Саме вони сприяють їх поширенню. З того виходить, що головна винагорода за переклади належить не авторам, а перекладачам [3, с. 55; 6, с. 49].

На підтвердження своїх думок вчений відзначає, що оригінал твору необхідно визнати першоджерелом твору. Тому праця перекладача є другорядною. Інакше сам переклад має значення для народності, мовою якої він виготовлений. Тому оплачується праця перекладача, а не праця чужого автора.

С. С. Дністрянський визначив дві основні причини, які свідчили проти приєднання до Бернської унії, – «національну і культурну». Як зазначав дослідник, «народи Австро-Угорської імперії перебували на значно нижчому рівні культури, як народи Західної Європи. Один із шляхів підвищення культурного рівня свого народу вчений вбачав в перевиданні творів іноземних авторів. Для підвищення культурного розвитку видавалися праці іноземних авторів. Приєднання до Бернської конвенції змусило б виплачу-

вати значні кошти за видання та переклад творів зарубіжних авторів» [3, с. 50].

Продовжуючи аргументацію положення про неприєднання до Бернської конвенції 1886 р., С. С. Дністрянський відстоює наступні позиції:

1) на його думку, положення Бернської конвенції не відповідали тогочасним суспільним відносинам та могли принести шкоду, оскільки виданням книг займалися національні інститути при матеріальній підтримці різних фондів. В той же час вони виплачують своїм авторам мінімальні винагороди. Всякі обмеження перекладів чужих творів, їх перевидань ускладнять видання книг, а виплати гонорарів чужим авторам значно підвищило б додаткові витрати на видання;

2) він оспорив положення Бернської унії про те, що приєднання до її постанов дасть змогу впливати на якість перекладу твору. На думку С. С. Дністрянського, від того, що автор одержить плату за переклад, його якість не стане кращою. Навпаки, обмеживши «свободу перекладу», знизиться якість. Крім того, на переконання дослідника, переклад твору без дозволу автора не можна вважати не етичним, оскільки перекладач працює для своєї нації;

3) на думку С. С. Дністрянського, вимогам соціальної етики найкраще відповідає такий стан, коли автор не має права на матеріальну винагороду за здійснений переклад чужого твору [3, с. 54; 6, с. 35].

Таким чином, С.С. Дністрянський прийшов до висновку, що положення австрійського авторського законодавства для тогочасних суспільних відносин Австро-Угорщини є більш прийнятними та практично значимими, ніж положення Бернської унії 1886 р.

Висновки. Таким чином, за дорученням НТШ у процесі дискусії з вченими-юристами – членами правничої комісії НТШ, С.С. Дністрянський розробив цілісну концепцію авторського права, поклавши в її основу домінування національного авторського права над міжнародно-правовими засадами у цій сфері. Поєднуючи інтереси авторів та суспільства, сформулював основні завдан-

ня авторського права, які полягають у встановленні сприятливих умов для творчої діяльності авторів, забезпеченні доступності суспільству у результатах їх діяльності. Він вважав за необхідне створити заклади, які б виступали посередниками між авторами та споживачами, забезпечували авторам постійну допомогу, видавали їх праці, підтримували авторів, що працюють для народної літератури.

Акцентуючи увагу на поєднанні приватного та публічного інтересу, С.С. Дністрянський визначив, що автори матимуть відповідне утримання для свого вдосконалення, а незначні ціни на їх твори сприятимуть розвитку культури, поширенню необхідних народу творів. Він також вперше обґрунтував поняття власності та застосував узагальнюючий термін «духовні твори» авторів, який аналогічний сучасному терміну «інтелектуальна власність».

1. *Возьний В. І. Державно-правові погляди академіка С. С. Дністрянського: дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 / В.І. Возьний. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького, 1999. – 252 с.*
2. *Дністрянський С.С. З комісії правничої / С.С. Дністрянський // Часопись правнича. – Львів, 1900. – Р. 10. – С. 1.*
3. *Дністрянський С.С. Бернська унія і наше відношення до неї / С.С. Дністрянський // Часопись правнича і економічна. – Львів, 1900. – Р.1. – Т.1. – С. 25 – 62.*
4. *Силовий захист прав людини: питання легітимності в сучасному міжнародному праві [Текст] / М.І. Неліп, О.О. Мережко. – К.: Наук. думка, 1998. – 192 с.*
5. *Станіслав Дністрянський (1870–1935) — правознавець, публіцист, політичний діяч // Визначні постаті Тернопілля: Біоґр. зб. / Уклад.: О. Бенч, В. Троян. — К., 2003. — С. 73-74.*
6. *Станіслав Дністрянський — світоч української правової науки: Матеріали наук. конф. юридичного інституту ТАНГ, присвяченої річниці з дня народження академіка Станіслава Дністрянського. — Тернопіль, 1999. — 86 с.*

Луцька Г.В. Дослідження проблеми інтелектуальної власності у наукових працях членів правничої комісії НТШ

У даній науковій статті висвітлюються основні підходи до удосконалення законодавчого регулювання інституту права інтелектуальної у публікаціях вчених-правників – членів НТШ. У ході наукового дослідження автор робить висновки про ступінь наукової розробки даної проблеми у працях С.С. Дністрян-

ського, як члена НТШ, та про обґрунтовані ним пропозиції щодо удосконалення законодавчого регулювання у цій сфері.

Ключові слова: Наукове товариство імені Шевченка, правничка комісія у складі Наукового товариства імені Шевченка, право інтелектуальної власності, авторське право.

Луцкая Г.В. Исследование проблем права интеллектуальной собственности в научных трудах членов правовой комиссии НТШ

В данной научной статье освещаются основные подходы к усовершенствованию законодательного регулирования института права интеллектуальной в публикациях ученых-правоведов – членов НТШ. В ходе научного исследования автор делает вывод о степени научной разработки данной проблемы в трудах С.С. Днестрянского, как члена НТШ, и об обоснованных им предложениях относительно усовершенствования законодательного регулирования в этой сфере.

Ключевые слова: Научное общество имени Шевченко, правовая комиссия в составе Научного общества имени Шевченко, право интеллектуальной собственности, авторское право.

Lutska G.V. Research the problems of intellectual property in scientific works of members of the juridical commission of Shevchenko Scientific Society

In this scientific article highlights the main approaches to the improvement of legislative regulation of the institution of intellectual property in publications of academic lawyers – members of the Shevchenko Scientific Society. During the research the author concludes, that the degree of scientific development of this problem in the writings by S. S. Dnistrianskyi, as a member of the Shevchenko Scientific Society, and his proposals for the improvement of legal regulation in this sphere.

Keywords: Shevchenko Scientific Society, juridical commission of the Shevchenko Scientific Society, the intellectual property, copyright.

Саветчук Н.М.

СТАНОВЛЕННЯ І.ФРАНКА ЯК ПОЛІТИЧНОГО І СОЦІАЛЬНОГО МИСЛИТЕЛЯ

УДК 340.12

Друга половина XIX століття і особливо останні його десятиліття були насичені різними суттєвими змінами в суспільно-політичному житті української суспільності та розвитку національної ідеї. Основним об'єктом дослідження філософської думки цього періоду стають держава, нація, права і свобода людини.